

Posudek na bakalářskou práci Edity Chlupáčové

Lotyšsko mezi Německem a Ruskem v románu M. Zariņše Kalendář kapelníka Kociņše

Mgr. Pavel Štoll, Ph.D., vedoucí práce

Předložená bakalářská práce se zabývá analýzou jednoho ze dvou do češtiny přeložených románů lotyšského spisovatele Marģerise Zariņše (1910–1993). Tento významný poválečný lotyšský hudební skladatel (národní umělec SSSR) vstoupil do literatury až na prahu svého penzijního věku, přesto i v tomto druhu umění dosáhl uznání nejen ve své době, ale ještě i dnes, kdy je považován za jednoho ze zakladatelů lotyšské literární postmoderny. O aktuálnosti jeho díla svědčí např. analýzy lotyšského literárního kritika Guntise Berelise (1999, 2001), monografie Lity Silové (2004), dizertace Eviji Veide (2005) nebo texty zakladatelky slovenské literární letonistiky Jany Tesařové (2001). Román *Kalendář kapelníka Kociņše* je pak nejen pozoruhodnou ukázkou lotyšské (post)moderní literatury, ale též zajímavým příspěvkem k dnešním diskusím o lotyšské literatuře sovětského období, o dějinách Lotyšska a o lotyšské národní identitě. To vše vzala autorka práce v úvahu, a vybrala si tak téma velmi aktuální a plodné.

Za cíl práce si vytyčila sémiotickou analýzu zmíněného románu jako dynamické struktury sledované na žánrové ose román – kalendář, na ose autor jako spisovatel a autor jako producent a dále v rámci analogických trojúhelníků států a postav. Práce je strukturována do třech kapitol, v nichž je rozebírána zejména problematika autora, groteskní poetika románu a jeho stanovisko k lotyšským dějinám. Ústředním postupem analýzy je sledování zcizovacího efektu, zejména podle prací B. Brechta, W. Benjamina a R. Barthesse. Ze sémiotického hlediska se tak román jeví jako otevřený text, jenž zejména prostřednictvím hypersignifikace odkazuje k tomu, jak je udělán.

V obsáhlém úvodu autorka ukazuje rozdíl mezi reálnou (a v tomto případě velmi silnou) osobností autora a autorem jako producentem textu, přičemž usiluje „o odstranění kultu osobnosti, o vymanění textu z moci autora“ (s. 9). Odkazuje přitom na známý esej R. Barthesse o smrti autora (1968) a vtipně podotýká, že Zariņš „jako autor textů se tedy narodil vlastně až po své smrti“ (s. 10), neboť debutoval v roce 1969. Zariņšův román autorka podle Brechta a Benjamina považuje za „dramatickou laboratoř, kde se neustále upozorňuje na to, jakým způsobem je text vystavěn“ (s. 10). Na distanci mezi textem a čtenářem se podílí zejména kolísání mezi žánry (a s ním spojená mnohost autorů) a dále smíchovost a grotesknost románu (inspirovaná zejména E. T. A. Hoffmannem a M. Bulgakovem, jak autorka dále vhodně rozvádí).

Ve druhé kapitole se autorka věnuje žánrovým vztahům v díle a dospívá k názoru, že *Kalendář kapelníka Kociňše* není románem ve formě kalendáře, nýbrž románem i kalendářem současně, přičemž čtení textu se neustále pohybuje mezi těmito žánry. V souvislosti s groteskní povahou tohoto díla autorka upozorňuje na jeho intertextuální souvislosti. Analyzuje funkci opakování určitých slovních spojení či zapojení obrazu do textu, což čtenáře zastavuje a obrací jeho pozornost k samotnému textu. Třetí kapitola se věnuje způsobu, jakým se román vztahuje k dějinám. Prázdná pole, citace z dobových novin a vyhlášek a jiné dokumentární vložky vzbuzují pozornost a vedou k zaujímání stanoviska. Součástí groteskna (které autorka analyzuje s využitím Bachtinovy teorie) je i rovnost věcí a lidí, v románu vyjádřená juxtapozicí. Poslední kapitola se věnuje analogiím mezi vztahy postav a zemí historicky souvisejících s Lotyšskem, v nichž se odhalují i základní otázky lotyšské národní identity. V závěru práce autorka naznačuje i některé ideologické a politické aspekty románu, zejména pohyb od individualismu ke kolektivismu. Román pokládá za příklad brechtovského chápání pojmu realismus, který se mohl stát přijatelnější alternativou socialistického realismu, než jaký byl prosazován v Sovětském svazu.

V rámci české baltistiky považují tuto práci za dosti výjimečnou, dokonce bych ji neváhal označit za jeden z nejkvalitnějších českých textů, který byl o lotyšské literatuře kdy napsán. Autorka je nejen vybavena literárněteoretickými znalostmi, ale navíc je používá takovým tvůrčím, myšlenkově relevantním a konzistentním způsobem, který u bakalářů, ba ani u magistrů nebývá běžný. Tento fakt spolu s kultivovaným odborným jazykem, místy ozvláštňenými nápaditými a výstižnými metaforami („dnešní čtenář se nachází v situaci, kdy se strašilka pohnula“, s. 23), svědčí o tom, že autorka začíná být vyzrálou badatelkou, která má před sebou slibnou vědeckou budoucnost. Oceňuji poměrně složitou strukturaci práce, usilující o postihu vztahů mezi tematickými a formálními složkami díla, dále výběr vhodných citací z románu, od nichž autorka své soudy odvíjí, a nakonec i občasné implicitní vyjádření jejích osobních ideových sympatií, které tomuto odbornému textu dodávají legitimní pečeť autorčiny osobnosti. Zvláště je třeba vyzdvihnout autorčinu znalost lotyštiny, kterou projevuje nejen při pečlivých prepisech lotyštiny v poznámkách, ale zejména při adekvátních a kultivovaných překladech citací. Jako jednu z mála připomínek bych uvedl, že zmíněný komplexní badatelský přístup zřejmě komplikoval nalezení výstižného názvu celé práce i některých kapitol (zejména kapitoly „Lotyšsko“): stávající názvy poněkud zužují následující záběr a možná by stálo za úvahu je formulovat obecněji či širěji. Po formální stránce je práce provedena pečlivě, jen ojediněle se vyskytují překlepy (s. 10, 3. odst., 1.

řádek „dramatická“, místo „dramatickou“; s. 22, pozn. 44, 3. řádek „Brechty“ místo „Brecht“). Citace, odkazy, poznámky i seznam literatury odpovídají normě.

Práci hodnotím známkou výborně, doporučuji ji publikovat a navrhuji ji ocenit některou z cen pro absolventy studia, např. Cenou Jana Palacha.

V Praze dne 11. června 2012.

Mgr. Pavel Štoll, Ph.D.